

ממימי הפרת ועד לערשילי סקוטלנד. קיסרות בעלת צבא סדיר עצום. מאומן ומתורגל. מוכן בכל עת.

כל זה היה ידוע, כמוכּוּן, גם למורדים עצמם, ערב הכרזת המלחמה. פלאמיס יוסטוס (הוא יוסף בן-מתתיהו, מראשי המרד באשיתו, הרפתקן, בוגד, נוכל ותיסטוריון) מביא בסיפור על המלחמה, נאום ארוך, שנישא באוזני המונים בירושלים בפי המלך אגריפס. המלך מנה אחד לאחד את כל העמים המפוארים הסרים למרות רומא, ואינם מעלים על דעתם למרוד בה, וקרא: "... היכן האנשים, היכן כלי-הנשק, שאתם סומכים עליהם? היכן הצי, שיטאטא את הים הרומאי? היכן הכסף למימון המערכה? וכי סבורים אתם שהינכם יוצאים למלחמה במצרים או בערבים? הביטו נא באימפריה רחבת-הידיים של רומא, וראו-נא את הוסר-האונים שלכם! הרי כוחותינו נחלו פעם מפלות אף מידי שכנינו, בעוד שהנשק הרומאי ניצח את העולם כולו! "... הבה נכיר במציאות! האם עשירים אתם מן הצרפתיים, חז" קים מן הגרמנים, הכמרים מן היוונים, רבים מכל אומות העולם? ... ייתכן שאחידים מכם מדמים לעצמם כי המלחמה תתחיל עליפי כללים מוסכמים, כי הרומאים יסבירו לכם פנים אהרי ניצחונם, וכי לא יבקשו למד אתכם לקח. למען יראו עמי העולם ויראו, עלי-ידי שריפת עירכם הקדושה והשמדת עמכם כולו. ... לא רק לנו, היהודים החיים בארץ, צפויה הסכנה, אלא גם לכל היהודים החיים בערים אחרות, שהרי אין איזור בעולם שאין בו מושבה יהודית. אם תצאו למלחמה, כל אלה ייטבחו עלי-ידי יריביהם, ובגלל איזולתם של מעטים, יישפכו נהרות של דם יהודי בכל עיר..."

ייתכן שהדברים אינם אותנטיים, ושיוספוס שם בפי המלך היהודי נאום שחיבר לאחר-מעשה. אך גם בילעדי היה המצב גלוי לכל בר-דעת, קודם המעשה. כיצד, אם-כן, הוחלט על המרד? מי החליט? היכן? מתי?

למות בלי לכבוש את ההר

תשובות לכל השאלות האלו שרויות בערפל. מעטות התקופות בימי-קדם ש- עליהן יש עדויות כה ממצות כמו זו דווקא. ובכל זאת — תשובות אין. מדוע? האם משום שמה דוריי-דורות מתחמק מהן עמנו? יוספוס שלא היה עדי-ראייה בילבד, אלא גם השתתף במאורעות עצמם, כפוליטי-

מלחמת הקנאים בספרו של יוספוס *

קאי צעיר ושאפתני, טוען בתיאורו המפורט שהמלחמה פרצה בגלל מיגרש בקיסריה. מעשה בחלקת-אדמה של יוּנִי, שהיתה סמוכה לבית-יכנסת יהודי, וביגללה התלקח סיכפון.

"בהשוואה לאסונות הנוראים שהביאה המלחמה, העיזה שנתה היתה זעירה", מציין יוספוס עצמו.

בספק אחר מייחס יוספוס את פרוץ המלחמה להחלטתו של אחד אלעזר, בנו של הכהן הגדול, ששיכנע את הנהוגים בבית-המקדש לאסור קבלת מתנות וקרבות מידי נוכרים. כתוצאה מכך הוספסה הקרבת הקורבן לאלוהים לכבוד רומא והקיסר, כפי שהיה נהוג, והדבר היה כהכרזת-מלחמה.

האם גרמיה המלחמה בגלל מעשי השחיתות והעריצות של הנציבים הרומאיים? הם לא היו שונים מן הנציבים במאות מחוזות אחרים של האימפריה, שהיו כולם מוש- חתים פחות או יותר, ורודפי-בצע פחות או יותר. פוליטיקאי רומאי היה נאלץ לבזבז הרבה כסף על שקיבל מינוי כזה, ובתגונו ליעדו השתדל לסחוט את נתיניו כלימונים. אך עמים אחרים, שסבלו ממכה זו לא פחות לא מרדו. האם קוממו הרומאים נגדם את תושבי הארץ עלי-ידי התעללות ללא-נשוא באמנתם

שלישי העולם: סנאטורים רומאיים (במיזבח ברומא)

הדתית? לא-דווקא. הרומאים היו אמורים על תורת השלטון, וידעו שכדאי להם לטפח כל פולחן דתי מקומי. בניגוד לאנטיוכוס אפיפנס, גילו סובלנות רבה בענייני דת. אכן, בולט לעין ההבדל העצום בין מרד החשמונאים ובין מרד הקנאים. לא רק מרחק של עשרה דורות מפריד בין שניהם. החשמונאים מרדו נגד דיכוי דתי בלתי- נסבל. היה להם מנהיג מוכר בכל שלב משלבי המאבק. הם לחמו בממלכה חלושה, מנוזנת, מפולגת ומתפרקת. הם גילו כישרון פוליטי רב, ידעו לנצל את המאבקים בין הפלגים היריבים במחנה האוייב, וברובמון לקשור קשרים עם רומא הרחוקה, שכוכבה אך החל דורך באופק.

הקנאים, לעומת זאת, אסרו מלחמה על אויב חזק ומגובש, כאשר המצב בארץ היה קשה אך נסבל. הם פעלו ללא כעלי-ברית, ללא אר ריינטציה על מעצמה כלשהי. וכאמור — ללא מהיגות הראוייה לשמה.

אפילו מרד בריכוכבא, כעבור פחות מ-70 שנה, שהיה לא פחות מטורף ממרד-הקנאי, אים, נערך לפחות תחת מנהיגות מאוחדת ויעילה, ותוך שיתוף-פעולה עם רבות מן הקהילות היהודיות שבחוץ לארץ.

האם פרוץ מרד הקנאים מפני שאהבת-החירות היהודית לא ידעה מעצור? אם כן, כפי ששאל אגריפס בנאומו, מדוע קיבל היישוב היהודי בורעות פתוחות את סומפסוס, בבואו ארצה בראש ליגיונותיו?

זאת ז'בוטינסקי, שעשה לא מעט לטיפוח הרומנטיקה של המרד, סיים את הימנון תנועתו במלים: "למות או לכבוש את ההר! / יודפת, מסדה, ביתר". אולם אלטרנטיבה כזאת לא היתה קיימת מעולם — לא ביודפת, שנכבשה אחרי מצור אכזרי, לא במצדה, שהחזיקה מעמד ללא תוחלת עד להתאבדות הקיבוצית, ולא בבית-הר, שגורלה נחרץ מראש.

אפשר היה רק למות. לא היה כל סיכוי לכבוש את ההר. כל אלה היו מיבצעי-התאבדות לאומיים.

מיגרש בקיסריה

מתי נחרץ דינו של הבית השני לתורכן? מתי הוחלט לפתוח במרד הגדול, חסרי- התוחלת, נגד מעצמת העולם?

מבחינה דרמטית, מוטב היה לתאר כנס היסטוריו של ראשי הקנאים, שבו נתקבלה ההחלטה הגורלית. אולם לא היה כנס כזה, ושום החלטה כזאת לא נתקבלה מעולם.

המרד פרץ, כאילו, באקראי, מעצמו. מעשה גרר מעשה. התנגשות קטנה עם השילי טון הביאה להתנגשות גדולה יותר. עד שיום אחד, בלחט המאבק, עבר העם את הגבול שממנו אין שובת. זה היה כנראה בנובמבר שנת 66 לספירה, כאשר מטעיה-עונשין של הנציב הרומאי קסטיוס הובס עלי-ידי לוחמים יהודיים בלתי-סדירים בשערי ירושלים, והושמד במנסותו לבית-חורון.

החלפת המרד לא נתקבלה בפנתהרון, או באחת המימלגות הגדו- לות — הצדוקים והפרושים. לא הכותן הגדול נתן את האות, ולא כל מנהיג לאומי מוכר אחר. הדבר פשוט קרה, בהסכמה ספונטאנית, תוך תגובה על המאורעות.

יוספוס, שניצל את סיפרו לפריעת חשבונות אישיים, מנסה להציג תמונה פשטי- גית: קבוצות של קנאים מסורסים, בהנהגת בני-בליעל תאבי-שררה, הטילו את חיתתם על העם ואילצוהו לצאת למלחמה. אולם אף תיאורו של יוספוס עצמו מפרץ תמונת מגמתית זו. ברור כי לפחות בשלבים הראשונים של המרד תמכו בו גם היסודות המתונים בציבור, ומנהיגיו המוכרים. מלחמות-האחים לא היו בין שחרי-שלוש, שהת נגדו למרד, ובין שחרייה-מרד. הן גיטשו בין מיסלגות וכתות שונות, שכולן כאחת דגלו במלחמה. מה ושמ תבעו אורתיה של עיר נצורה לפתוח את השערים בסני חרור מאים, תחת להפקיר את עירם לכיבוש ולחורבן. אך גם תובעי כניעות מקומיות כאלה לא כפרו במרד כולו.

ככל שנמשכה המלחמה, והמצב נעשה גואש יותר, כן גברה כמוכּוּן חשפתם של